

10 BÖLÜM HİTABET

KONULAR

- Hitabet Nedir?
- Hitabet Çeşitleri
- Hitabetin Önemi
- Hatibin Fiziki Olarak Dikkat Etmesi Gereken Hususlar
- Hatibin Konu Bakımından Dikkat Etmesi Gereken Hususlar
- Hitabet Konusunda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar
- Hutbe
- Hutbe ve Planı
- Hutbenin Şartları
- Konu Bakımından Hutbede Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar
- Hutbe Örneği

• Hitabet Nedir?

Topluluğa karşı konuşmak, bir fikri, duygu ve düşünceyi etkili bir biçimde kısa ve öz olarak anlatma sanatıdır.

Buradaki anlatım sözün inceliklerine, konuşmanın kurallarına uymak suretiyle konuşma sanatını ortaya koymaktır. Yoksa gelişigüzel konuşmak hitabet değildir. Hitabet sanatı kişilere nasıl konuşacağını, sözün etkilerini, plan ve programlarını öğretir.

Hitabet; hatip, dinleyiciler ve konuşma ile geçen bir olaydır. Bu üç ana unsur arasındaki uyum kadar her birinin de kendine has bir olgunluk seviyesinde bulunması gerekir.

Hitab eden erkeğe hatip, hanıma hatibe denir. Hatip/hatibe, topluluk karşısında anlaşılır ve öz bir şekilde konuşma yapan kimsedir.

“İnsanların anlayabilecekleri şekilde konuşunuz.” (Hadîs-i Şerif)

• Hitabet Çeşitleri

Genel olarak işlenen hitabet türlerinden en önemlileri şunlardır:

- Vaaz ve hutbeler
- Konferanslar
- Seminerler
- Sempozyumlar v.s.

• Hitabetin Önemi

Hitabet bir söz söyleme sanatı olduğuna göre edebî bir değere sahiptir. Her insan, hatta ne kadar kültürlü olursa olsun güzel konuşamayabilir. Hitabet sanatının önemini şu üç noktada toplayabiliriz:

- Hitabet kurallarına göre yapılan konuşmalardan daha iyi sonuç alınır.
- Pedagojik yapı içerisinde yapılan, planlı, programlı ve sistemli bir konuşma, insanlar tarafından dikkatle ve önemle takip edilir.
- Konu direk olarak topluluğa anlatıldığından dinleyicilerin etkilenmesi daha kolay sağlanır.

• Hatibin Fiziki Olarak Dikkat Etmesi Gereken Hususlar

1. Kılık kıyafet, giyim: İyi bir kıyafet, iyi bir tavsiye mektubundan daha tesirlidir. Aynı zamanda iyi bir kıyafet adamı karşılatır, iyi bir ahlak adamı uğurlatır. Gerçekten de insanlar karşılaştıkları kişilerin önce kıyafetlerine giyimlerine bakarlar. Kıyafeti perişan, saç sakalı birbirine karışmış hatip, konuşmasından beklediği sonucu alamaz.

2. Vücut hareketleri ve duruş: Hatibin el kol hareketleri, jest ve mimikleri hitabette önemli rol oynar. Bütünüyle hatibin her türlü hareketi dinleyiciler tarafından dikkatle takip edilir. Bu konuda hatibin hareketlerine dikkat etmesi, anormal davranışlardan kaçınması gerekir.

3. Ses tonu ve telaffuz: Hatibin her şeyden önce düzgün ve pürüzsüz bir sese sahip olması gerekir. Ses, Allah vergisidir. Ancak hatip, bu konuda dikkatli davranarak varsa ses kusurunu en aza indirebilir. Hatip telaffuza, yani kelimelelerin ağızdan düzgün, tam ve dolgun olarak çıkmasına da dikkat etmelidir. Mesela: Kur'an'da zikredilen cennet modeli anlatılırken yumuşak bir tarzla ve sevdirerek anlatılmalı. Ama cehennem bahsi geçince oradaki şiddet ve korkuyu vurgulayabilmeli. Yani yerli yerinde hitap edilmeli.

4. Hitabette zaman ve mekân unsuru: Konuşmanın verimli ve faydalı olması için öncelikle zaman unsuru iyi kullanılmalıdır. Konuşmanın yapılacağı günün belli saatleri, konunun geçtiği veya konuyu ilgilendiren olayın zamanı, konuşmanın zamanlaması, bu unsurların anahtarlarıdır. Konu önemli bir günü veya olayı ilgilendiriyorsa, konuşmada zaman olarak olayın geçtiği vakte ve saate tekabül etmelidir. Kadir Gecesi, Miraç Gecesi ve Mevlit Kandili'nde yapılan konuşmalar gibi.

Zaman da iyi ayarlanmalıdır. İslam'da ibadetlerde bile zaman konusunda ölçülü davranmak emredilir. Peygamberimiz (s.a.v.) bir hadisinde: **“Sizden biriniz cemaate imam olduğu zaman namazı kısa tutsun! Çünkü cemaatin içinde hasta veya ihtiyaç sahibi kişiler bulunabilir.”** buyurmuşlardır. Hitabette mekân unsuru da önemli bir konudur. Konuşmanın yapıldığı yer topluluğun, hatibi rahatlıkla dinleyebilecekleri bir ortamda olmalıdır.

• Hatibin Konu Bakımından Dikkat Etmesi Gereken Hususlar

Hatibin yapacağı konuşmanın ilmî yönünün sağlam olması ve konuşma tekniğine uygun olması gerekir. Aynı zamanda konu, çeşitli kıssa, hikâye, fıkra, örneklemeler gibi zenginleştirici unsurlarla renklendirilmelidir.

Yazılı anlatımda olduğu gibi, sözlü anlatımda da şu genel konuşma planı geçerlidir.

- 1- Giriş
- 2- Gelişme
- 3- Sonuç

Giriş: Genellikle konuşmalara uygun bir takdimle başlanır.

- Hatip samimi bir tavırla kendini ve konuyu takdim eder.
- Dinleyicilerin ilgisini çekecek bir olayla konuşmaya başlayabilir.

Gelişme: Konuşmanın en önemli detayları bu bölümde verilir.

- Konuda eksiklik bırakılmaz.
- Anlatımda sadelik esastır.
- Önemli kısımlar tekrar edilir.

Sonuç: Konu tam olarak anlatıldıktan sonra, sonuçta konuyu özetlemekte son derece fayda vardır.

- Konuşma çok yönlü olarak birkaç cümle ile özetlenmelidir.
- Konudan çıkarılacak dersler vurgulanmalıdır.

• Hitabette Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Hangi tür hitabet olursa olsun konuşmayı yapan hatibin bazı kural ve ilkelere uyması gerekir.

Bu ilkeler genel olarak şunlardır:

1. Konu bakımından konuşma ilgi çekici olmalıdır.
2. Konuda birliğe dikkat edilmelidir. (Konu dağıtılmamalıdır)
3. Konuşma açık ve net olmalıdır.
4. Anlatımda konu çekici hâle getirilmelidir.
5. Ses tonu ve telaffuz iyi ayarlanmalıdır.
6. Konuşma, dinleyicilerin dikkat ve sabırlarını aşmamalıdır.
7. Hatip kılık kıyafetine dikkat etmelidir.
8. Hatip konuşma konusunun planını önünde bulundurmalıdır.
9. Konuşmalarda, ayrıcalığa, tefrikaya meydan verilmemelidir.
10. Hatip konuşmada daima yapıcı olmalı, usandırıcı korkutucu ve nefret ettirici olmamalıdır.
11. Hatip mümkün olduğu kadar olumlu örnekler vermelidir.
12. Hatip şahıs ve kurumları rencide edici sözler kullanmamalıdır.

• Hutbe

Cuma ve bayram namazlarının belli bölümlerinde hutbe okunur. Hutbe okuyanlara da hatip denir. İslam dininde cumayı cemaatle kılmak farz, bayram namazları ise vaciptir.

Cumada hutbe okumak cumanın rüknündendir.

Her hafta cuma günü hatip minberde hutbe okur.

Hutbe konuları, haftanın önemli olayları dikkate alınarak hazırlanır.

• Hutbe ve Planı

Cuma ve bayram günlerinde hatibin minbere çıkarak yaptığı hitabete "Hutbe" denir.

Hutbenin rüknü, Cenâb-ı Hakk'ı tespih, tehlil, tekbir, hamd yoluyla zikretmekten ibarettir. Ancak adabına ve sünnete uygun bir hutbe şu esaslar dâhilinde okunur. Bunlar tertibini, planını meydana getirir.

1. Allah'a hamd edilir.
2. Hz. Peygamber'e salat ve selam edilir.
3. En az bir ayet ve hadis okunur.
4. Cemaatin anlayacağı dilde nasihat yapılır.
5. Bir ayet okunarak hutbeye son verilir.
6. Hatib oturarak umumi bir dua yapar.
7. İkinci hutbeye yine hamd, salat ve selamla başlanır.
8. Bütün Müslümanlar için dua edilir.
9. İkinci hutbenin sonunda da bir ayet okunarak son verilir.

• Hutbenin Şartları

1. Hutbeyi vakti içinde okumak.
2. Hutbeyi cumanın farzından önce okumak.
3. Bayram hutbelerini bayram namazından sonra okumak.
4. Hutbeyi cuma ve bayram hutbesi niyetiyle okumak.
5. Cumanın kılınabilmesi için üç kişilik cemaat bulunması gerekir.

• Hutbede Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Amaca uygun verimli olacak bir hutbede konunun seçimi ve hazırlanış şekli önemlidir. Bunun için de genel olarak şu hususların gözönünde bulundurulması yerinde olur:

1. Konu, her şeyden önce halkın ilgisini çekmelidir.
2. Sosyal, kültürel, ekonomik, dinî ve ahlaki noktada güncel konular işlenmelidir.
3. Hutbe uzun olmamalıdır.
4. Hatip, cemaatin kültürel ve sosyal seviyesine dikkat etmelidir.

“Biz insanı en güzel bir şekilde yarattık.” (Tîn suresi, 4. ayet)

“Onlar, Allah’a ve ahiret gününe inanırlar; iyiliği emreder, kötülükten menederler; hayırlı işlere koşuşurlar. İşte bunlar iyi insanlardır.” (Âl-i İmrân suresi, 114. ayet)

“Ne zulmedin, ne de zulme uğrayın.” (Tirmizî)

Muhterem Müslümanlar!

Yüce Allah’ın Kur’ân-ı Kerîm’de: **“Biz insanı en güzel bir şekilde yarattık”** buyurduğu gibi, Allah insanı, yeryüzünün halifesi olacak şekilde akıl ve fikir açısından mükemmel bir şekilde donatmıştır. Onu diğer canlılardan daha yüksek mevkilere layık kılmıştır.

İnsana hizmet etmeyi, hayırlı insan olmayı bizlere telakki eden Peygamberimiz’i de, en güzel insanlık örneğini, bize rehber olarak göndermiştir.

İnsanın, en güzel mevkiini bulduğu, haysiyet ve değerini kazandığı da hiç şüphe yok ki İslam dini sayesinde. Dinimiz insana gereken değeri vermiş, insanlara hoşgörüyü ve insan haklarına saygıyı emir buyurmuştur. Bunun içindir ki insanların fikirlerine, düşüncelerine saygı göstermek yine insanlığın gereğidir.

Bilindiği gibi dünyadaki tüm anayasalarda kişinin hak ve hürriyetlerinin kısıtlanamayacağı garanti altına alınmıştır. Herkes kanunlar önünde eşit, herkes düşüncesinde, fikrinde ve zikrinde hürdür. İbadetinden dolayı kimseye karşı sorumlu değildir.

İnsan hiçbir zaman baskı altına alınamaz ve zorlanamaz. İnsan, kendisine yapılmasını istemediği bir şeyi başkalarına karşı da yapamaz. İnsan, kendisine nasıl değer verilmesini istiyorsa, karşısındakilere de öyle değer vermelidir. Kıymetinin bilinmesini arzu ettiği kadar, kendi cinsi olan diğer insanların da kadri kıymetini bilmelidir.

İslam’ın bütün emirlerindeki hikmet insan haklarının korunmasıdır. İslam, insanların birbirlerine saygı duymasını sağlamak ve kardeşçe yaşayışı gerçekleştirmektir. Sıla-i rahimin sevap oluşu, insanın yüzüne tebessümün bile sadaka yerine geçmesi bunun en güzel bir ifadesi değil midir? Allah resulü bir hadîs-i şerifinde: **“Ne zulmedin, ne de zulme uğrayın.”** (Tirmizî) şeklinde buyurmaktadır. O hâlde birbirimizi sevmek birbirimize saygı duymak mecburiyetindeyiz.

Muhterem Müslümanlar!

Yukarıda okuduğum ayette olduğu gibi, İslam, terörle de irtibatlandırılmaz. Terör, anarşi çıkarmak, bozgunculuk yapmak, insanın canına, malına kastetmek demektir. İslam, terörü önlemek ve insan haysiyetini korumak için gelmiş bir dindir. İslam, birliği, sevgi ve kardeşliği bozucu, insanın canına ve malına zarar verici davranışların tamamını yasaklamış bir dindir. Bir insanın öldürülmesini, bütün insanların öldürülmesi gibi gören bir din, terörle suçlanamaz!

Yüce Rabbimiz, Kur'ân-ı Kerîm'de müminlere şöyle hitap eder:

“Ey iman edenler, hep birden barışa girin. Sakın şeytanın peşinden gitmeyin. Çünkü o, apaçık düşmanınızdır.” (Bakara suresi, 208. ayet)

O hâlde, Müminler,

Sevgi barış ve kardeşliği emreden, kavga ve düşmanlığı yasaklayan yüce dinimizi bütünüyle yaşayınız!

İnsanları seviniz! İnsanlara güzel örnek olunuz!

Kin, nefret ve düşmanlıktan uzak durunuz! İçten ve dıştan meydana gelen olumsuzluklara karşı birlik ve beraberliğinizi koruyunuz. Ümmetin birlik ve beraberliğe en çok muhtaç olduğu bir dönemde cemaat ruhunuzu koruyunuz. Yüce dinimizi en güzel bir şekilde temsil ediniz.